

УДК 574.472

Вдовиченко В.М., аспірант, Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара
Ганжа Д.С., науковий співробітник, Природний заповідник «Дніпровсько-Орільський»

РОСЛИННИЙ ПОКРИВ НА ЗГАРИЩАХ АРЕНИ РІКИ САМАРИ В МЕЖАХ ДП «НОВОМОСКОВСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЛІСГОСП»

Лісові пожежі є небезпечним стихійним лихом. Вони завдають величезних збитків та нищать лісові екосистеми. Навіть при сучасному рівні розвитку технологій, пожежі залишаються світовою проблемою. Невтішна статистика повідомляє, що винуватцями близько 95 % лісових пожеж є антропогенний фактор [1]. Пожежа, як стихійне явище запускає цілий ряд змін у екосистемах. Деякі види рослин можуть проростати з насінин лише після термічної обробки. Види які вижили після пожежі виходять на перший план і стають домінантами. Такі зміни прийнято називати пірогенними сукцесіями.

Нами було досліджено рослинний покрив на згарищах соснових насаджень в межах ДП «Новомосковський військовий лісгосп». В результаті пожеж з 2002 по 2018 рік виникло 588 пожеж, як наслідок було пошкоджено 4 015,39 га, в тому числі верховою пожежею 785,90 га переважно соснового лісу. [2]

Новоутворені біогеоценози на місцях пожеж мають свої особливості в умовах арени ріки Самари. Алювіальні піски арени Самари, що утворились у післяльодовикову епоху мають свої особливості: низьку трофність, високі перепади добових та сезонних температур, не мають поверхневого стоку, та добре аеровані. Самарський ліс є південною межею природного ареалу сосни звичайної, що оселилась на піщаних ґрунтах з верхових борів по мірі відступу на північ вюрмського льодовика [5].

Природні соснові ліси були майже повністю знищені на півдні України у ХІХ та початку ХХ ст. Поступово замінювались штучними насадженнями, які швидко натуралізувались в умовах екологічної відповідності [3]. Нажаль, вони дуже потерпають від пожеж, причиною яких є антропогенний фактор [1].

Для дослідження рослинного покриву на згарищах ДП «Новомосковський військовий лісгосп» нами було закладено 11 пробних площ по 100 м² у кварталах 137, 158, 179, 180, 191, 203, 204, 208. На площах проводився ретельний геоботанічний опис, складались анотовані списки рослин для подальшого аналізу за типами екоморф Бельгарда [3] [6].

За результатами досліджень встановлено, що на місцях згарищ утворюються трав'янисті угруповання з домінуванням жита дикого *Secale sylvestre* Host., костриці беккера *Festuca beckeri* (Hack.) Trautv., тонконогу піщаного *Koeleria sabuletorum* (Domin) Klok, чаполочі пахучої *Hierochloe odorata* (L.) Beauv. На окремих ділянках у кварталі 179 виділі 14 рослинний покрив, через сухі умови, представлений моховим та лишайниковим шаром з незначною домішкою полину маршала *Artemisia marschalliana* Spreng. та деяких сукулентів: очитка їдкою *Sedum acre* L. очитку рожевого *Sedum purpureum* (L.) Schult., молодила руського *Sempervivum ruthenicum* Schnittsp Et C.V. Lehm.

Флора досліджених ділянок нараховує 54 види вищих судинних рослин з 28 родин. За чисельністю видів у рослинному покриві переважають рослини з родин Айстрових *Asteraceae* (13 видів або 24 % від загальної кількості) та Злакові *Poaceae* (9 видів 17%). З життєвих форм переважають багаторічні трави: 32 види або 59 %. Однорічних трав 12 видів (22%). Дерев та кущів 9% та 4% відповідно.

Екоморфічний аналіз дозволяє виявити розподіл рослин по відношенню до основних екологічних факторів: трофність субстрату – трофоморфи, водний режим – гідроморфи, світовий режим – геліоморфи, адаптація до кліматичних умов – клімаморфи за Раункієром та адаптація рослинних організмів до умов конкретного біогеоценозу. З трофоморф переважають оліготрофи – 22 види 41 %. З гідроморф – мезоксерофіти 43 %. З геліоморф – сциогеліофітів 52 %, геліофітів 46 %. Клімаморфи представлені гемікриптофітами 54%,

терофітами 22%, фанерофітами 13% та геофітами 11%. З ценоморф переважають сільванти – 28%, степанти – 25% та руде ранти – 23%. Власне псамофітів, адаптованих до життя в піщаних ценозах, лише 15 % від загальної кількості.

Таким чином на місцях згарищ соснових насаджень на арені ріки Самари в межах ДП «Новомосковський військовий лісгосп» утворюються мезоксерофільні трав'янисті угруповання з домінуванням родин айстрових та злакових у видовому складі. За життєвими формами переважають багаторічні трави, здебільшого це гемікриптофіти. Наявність серед ценоморф високої кількості рудерантів свідчить про нестабільність біогеоценозів. Збереглися деякі лісові та бур'янисто-лісові рослини. В сухуватих умовах вселяються степові види. Зокрема утворює угруповання ковила дніпровська *Stipa borysthena* Клок. ex Prokud занесена до Червоної книги України (відмічена у 137 кварталі 10 виділі) [4, 7].

Література

1. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні. <https://undicz.dsns.gov.ua/ua/Nacionalna-dopovid-pro-stan-tehnogennoyi-ta-prirodnoyi-bezpeki-v-Ukrayini.html>
2. Проект організації та розвитку лісового господарства державного підприємства “Новомосковський військовий лісгосп” Дніпропетровської області. Вільнянське лісництво. Таксаційний опис. 2010. – 213 с.
3. Бельгард А.Л. Лесная растительность юго-востока УССР. – К. изд. киевского ун-та. им. Шевченко, 1950
4. Кучеревський В.В., Атлас рідкісних і зникаючих рослин Дніпропетровщини, Київ, Фітосоціоцентр, 2001
5. Растительный и почвенный покров Присамарья Днепровского. – Д.: Издательство Днепропетровского университета, 1986
6. Тарасов В.В. Флора Дніпропетровської та Запорізької областей. Судинні рослини. Біолого-екологічна характеристика видів. – Д.: Вид. ДНУ, 2005. – 276 с.
7. Червона книга України. Рослинний світ. – К.: Вид. «Глобалконсалтинг», 2009. 912 с.